

Forholdet imellem religion, natur og klima i en hinduistisk kontekst – en kampplads

Marianne Qvortrup Fibiger, lektor, Afdeling for Religionsvidenskab, Aarhus Universitet
(mf@cas.au.dk)

Abstract

I nærværende artikel vil forholdet imellem hinduisme og klima blive belyst ud fra to forskellige eksempler, som henholdsvis falder inden for a) en national indisk sammenhæng og b) en global. Hvad begge eksempler har til fælles er, at de trækker på den hinduistiske tradition som en legitimeringsstrategi, men hvor tolkningen af traditionen afhænger af, hvad der argumenteres for. Det første eksempel, jeg vil tage udgangspunkt i, handler om, hvad man kan kalde kampen om Gangesfloden underforstået den tolkningsmæssige og diskursive kamp; det andet eksempel tager udgangspunkt i den globalt orienterede guru Mātā Amṛtānandamayī virke og hendes appel til verdenssamfundet om at tage vare på vores fælles jord. I begge tilfælde kommer forholdet til renhed/urenhed og forståelsen af en iboende guddommelighed i naturen særligt i spil.

Nøglebegreber: Holisme, ”bio-guddommelighed”, Moder jord, verdslig og spirituel (u)renhed

”Jorden, Moderen over alle mødre.”

”Når vi ser Moder Natur som en manifestation af Gud, så vil vi automatisk tjene og beskytte hende.”¹

Ovenstående citater er noget af det første, man møder på hjemmesiden for den verdenskendte indiske kvindelige guru Mātā Amṛtānandamayī (”Moderen fuld af udødelighedsdrikkens salighed”, f. 1953) også kendt under navnet ”Hugging Amma” (Moderen som giver kram). Hun inkarnerer ikke kun, hvad man kan kalde en moderne global guru med globale budskaber om at heale den verden, vi alle er en del af, men også nogle grundlæggende holistiske ideer i store dele af den hinduistiske tradition: Mennesket, naturen, verden og den transcendent verden hænger sammen og skal tænkes i en helhed. Det er det budskab, som Mātā Amṛtānandamayī (herefter blot Amma), forsøger at bringe ud til alle sine tilhængere i verden, når hun rejser rundt for at give sine healende kram til alle de mennesker, som trænger. Indtil videre har hun ifølge organisationens hjemme-

¹ De to indledende citater er hentet fra Amritapuri.org, ”Earth, The Mother of all Mothers.” Oversættelser fra engelsk er lavet af forfatteren.

side givet over 37 millioner. For som hun selv siger, så skal man begynde hos den enkelte, før man også kan heale verden. Hun kalder også sin religion for kærlighed og mener, at kærligheden til hinanden og naturen er vejen til helbredelse af en verden, som lige nu er i ubalance (Amma.org, "Caring for Nature"), og "som den bedste medicin til at heale verdens sår" (Fibiger 2017, 81).

Amma repræsenterer ikke kun en moderne udlægning af en hinduistisk tankegang om, at alt hænger sammen, og at det guddommelige er i alt, ikke mindst i naturen, hun bruger også den klassiske hinduisme til at understøtte sine synspunkter. Det er ikke kun et virkemiddel, hun alene benytter i sine globale budskaber, det er et gennemgående træk hos mange andre hinduer, som på hver deres måde forholder sig til klimaforandringerne og den øgede forurening både globalt i verden og nationalt i Indien. Og mens Amma kan siges at repræsentere en mildere form for klimaaktivisme, hvor klima er en del af en palette, som også indeholder bekæmpelse af fattigdom og kvindeundertrykkelse, så møder man også langt mere fokuserede klimaaktivister, der står overfor en voksende bølge af hindunationalistiske klimafornektere. Det kommer særligt til udtryk i forståelsen af Ganges-floden og dens nuværende tilstand.

Min ambition med nærværende artikel er at give et lille indblik i, hvordan forholdet imellem hinduisme og klima kan gå i forskellige retninger, alt efter hvilke synsvinkler dette forhold indgår i. Jeg vil i denne sammenhæng give to eksempler som henholdsvis falder inden for a) en national indisk sammenhæng, og b) en global men med udgangspunkt i en hinduistisk tolkning af verden. Det første eksempel, jeg vil tage udgangspunkt i, handler om, hvad man kan kalde kampen om Ganges-floden, underforstået den tolkningsmæssige og diskursive kamp; det andet eksempel er en uddybning af Mātā Amṛtānandamayīs virke og hendes appel til verdenssamfundet om at tage vare på vores fælles jord. Hvad begge eksempler har til fælles er, at de trækker på den hinduistiske tradition som en legitimeringsstrategi og som et argumentationsmæssigt reservoir. Her kommer forholdet til renhed/urenhed og forståelsen af naturen som at have iboende det guddommelige – betegnet som *biodivinity* af Tomalin (2009) særligt i spil.

Begge eksempler giver også et indblik i, hvordan klimaforandringerne kan styrke en religiøs aktivisme med ønsket om at reaktualisere religion, men med vidt forskellige ideer om, hvad det er, som skal reaktiveres eller lægges vægt på. Jeg vil afslutningsvis diskutere, om Ammas popularitet i Vesten kan skyldes hendes holistiske verdensforståelse, hvor hun sammentænker individ, samfund og verden i en klimabevarende cocktail.

Kampen om Ganges-floden

I 45 dage fra d. 13. januar til den 26. februar 2025 deltog ifølge CNN omkring 600 millioner² mennesker i verdens største pilgrimsfestival kaldet Mahā Kumb Mela ("Den store krukke-/potte festival"). Festivalen foregik i byen Prayagraj (tidligere kaldet Allahabad) i det nordlige Indien i delstaten Uttar Pradesh, som er stedet, hvor tre floder mødes: Yamuna, Ganges og ifølge traditionen den mytologiske Sarasvati flod, som siges at komme nedefra. En Kumb Mela foregår hvert tredje år og skifter imellem byerne Haridwar,

² CNN er en kilde, og det er uvist, hvordan de er nået frem til tallet. Andre kilder er lidt mere konservative og anslår antallet til at være omkring 400 millioner. Det var i alt fald det, arrangørerne af Kumbh Mela havde kalkuleret med. Men ifølge en Wikipedia-artikel, som allerede er skrevet om Kumbh Mela 2025, og som samler op på begivenheden, så blev det tal overskredet (Wikipedia.org 2025).

Nashik og Ujjain, som alle ligger i dette nordlige Indien og ved de hellige floder, som alle har tilknytning til Ganges-floden. En stor (Mahā) Kumb Mela foregår kun hvert 12. år og altid i byen Prayagraj. Det er derfor en helt særlig begivenhed for troende hinduer at deltage, hvilket antallet af deltagere i år også viste. En Kumb Mela er ikke kun et religiøst Woodstock, noget en af mine informanter kaldte det, da jeg selv deltog i en Mahā Kumbh Mela i 2013, det er også et sted, hvor man viser sin tilknytning til den hinduistiske tradition eller besøger stedet for at genfinde den religion, man føler man har fjernet sig fra. Eller det kan også være, at man besøger stedet som en spirituelt søgende fra Vesten, hvor man føler sig tiltrukket af stemningen der. For begivenheden tiltrækker ikke kun millioner af troende lægfolk, som har rejst i ugevis for at nå dertil, men også alverdens guruer og *sadhuer* (asketer). Desuden er stedet fyldt af hellige køer og slanger, man kan blive velsignet af, der er tusindvis af boder, hvor der kan købes religiøse og spirituelle artefakter, der er astrologer, healere og alt muligt andet samlet ved flodernes bredder (Fibiger 2015).

Hovedformålet med at deltage i en Kumbh Mela er dog at tage et *snān* ('bad'; underforstået rensning ved badning) netop der, hvor de tre floder menes at løbe sammen. Stedet kaldes for Triveni Sangam. Bader man netop der, vil det ifølge traditionen kunne rense for dårlig karma, som herefter nulstilles. Et *snān* er altså middel til en *prāyaścitta* (soning, bod, genoprettende handling) for ikke at efterleve sin dharma ('etik', 'moral, religiøse pligt'). Det bliver derfor i sidste ende en handling, hvor man som troende hindu mener, man når nærmere *mokṣa* ('frigørelse' fra genfødslerens kredsløb) (Maclean 2009). Badet i floden anses som rensende, også selvom målinger af flodvandets indhold af kolibakterier og alle mulige andre bakterier er skyhøjt. Inden festivalen begyndte, pålagde Indiens øverste miljødomstol staten og føderale forureningsnævn at sikre, at flodvandet var rent nok til at drikke og bade i. Rådet opfordrede derfor til at øge overvågningen og prøveindsamlingen af Ganges- og Yamuna-floderne for at sikre, at der ikke ville blive udledt ubehandlet spildevand eller fast affald. Men en rapport indsendt af det føderale forureningsråd den 3. februar fastslog, at fækal coliforme niveauer, en nøgleindikator for ubehandlet spildevand og fækalier i vand, var langt over den sikre grænse fastsat af bestyrelsen på 2.500 enheder pr. 100 milliliter. I forskellige dele af Ganges- og Yamuna-floderne omkring Prayagraj var niveauerne ifølge rapporten mere end 1.000 over den sikre grænse (Iyer & Regan 2025). Dette afholdt dog ikke de mange millioner mennesker, som besøgte stedet, fra at tage et *snān* under Mahā Kumbh Mela.

Følelsen af at være ved et Mahā Kumbh Mela og at tage et *snān* kommer meget præcist til udtryk i følgende udtalelse fra 36-årige Sushvan Sircar, der til dagligt arbejder som konsulent i Delhi:

Mahā Kumbh Mela er en unik oplevelse en gang i livet. Folk fra hele Indien er her, da jeg så nummerplader på biler fra næsten alle stater. Der er dog en bekymring, og det er forureningen i vandet... Jeg tog et bad for at rense mig for dårlig karma og så derefter et brusebad for forureningen. Så du har brug for et bad efter badet... Mine dårlige handlinger er renset, men ikke (min) krop. (Iyer & Regan 2025)

Hans udtalelse indfanger netop det dilemma, som rigtig mange af deltagerne er fanget i. Skal man tage et *snān* i håbet om at blive renset for dårlig karma, men med en risiko for at blive fysisk syg? Hvad antallet af badende indikerer, så tog de fleste risikoen. Hellere spirituelt end fysisk ren, synes de at prioritere.

Analytisk handler det om distinktionen imellem verdslig og åndelig/metafysisk renhed, også kaldet distinktionen imellem *śuddhatā/śuddha* eller (åndelig renhed religiøs renhed, på engelsk *purity*) og *śvacchatā/śvaccha* (verdslig renhed, på engelsk *cleanness*) og imellem *asuddhatā* (åndelig urenhed) og *asvaccha* også kaldet *gandagī* (verdslig urenhed eller snavsethed, på engelsk *dirtiness*). (Eck 2012,185; Alley 2000, 357 & 373). Med andre ord, selvom vandet i floden under Kumbh Mela er målbart urent, så er det åndeligt rensende. Det åndelige religiøst betonedede argument overruler altså i mange tilfælde det videnskabeligt forankrede argument, og det er det dilemma rigtig mange klimaforkæmpere i Indien står over for.

Der er således en symbolsk og konceptuel, men også konkret dissonans imellem et religiøst/åndeligt og et videnskabeligt/verdsligt baseret argument. Eller som en gruppe af præster (*pandits*) forklarer det, så kan floden Ganges, som en manifestation af gudinden Gangā godt blive forurennet (*asvaccha*), men hun kan ikke blive uren (*asuddha*). Ifølge præsterne indeholder gudinde Gangā kræfterne til at kunne absorbere og emancipere enhver menneskeskabt urenhed, idet den åndelige spirituelle renhed kan overgå den fysiske urenhed. Her henviser de blandt andet til Bhāgavata Puranaen 5.17.1., hvor Gangā vasker guden Viṣṇus fødder. På samme måde vil hun kunne vaske alle urenheder bort. Det gælder såvel i det enkelte menneske som i verden generelt. Ganges-floden forbliver trods den målbare forurening altså spirituelt ren. Derfor vil et *snān* altid have en rensende effekt (Alley 2000, 357).

Disse præster mente derfor ikke, at regeringen skulle bruge milliardvis af rupees til at rense floden. Dem ville de hellere bruge til tempel-byggerier og at vedligeholde de mange *ghats* (hellige badeområder), som findes langs floden og særligt i de hellige byer såsom i Varanasi, Rishikesh og Haridwar. Et synspunkt som særligt støttes af forskellige hindunationalistiske religiøse grupperinger, også selvom premierminister Narendra Modi, som er leder af det hindunationalistiske parti BJP (Bharatiya Janata Partiet) gjorde rensning af Ganges til en mærkesag, da han tiltrådte sit embede i 2014. Som han udtrykte det med en reference til Indien som en særlig civilisation med Gangā eller Gangesfloden som omdrejningspunkt: ”Lad os alle stå sammen for at redde vores nationale flod Gangā, som er et symbol på vores civilisation og er indbegrebet af vores kultur og arv” (Pmindia.gov.in, ”Namami Gange”). Narendra Modi brugte således et hindunationalistisk argument for at ville rense Ganges-floden og ikke et miljøbetonet. For ham kan man dog sagtens lytte og støtte videnskaben, så længe den ikke går imod et religiøst verdensbillede. Det er en gennemgribende agenda for stort set al Narendra Modis politik og indlejret i hans retoriske form. Og det gælder fra før, han blev premierminister. Allerede i 2003, hvor han var Chief Minister i Gujarat rapporterede *Times of India* fra et internationalt møde i organisationen ”Wildlife and Community”, hvor han udtalte, at: ”Ganges var ren [da] floden blev betragtet som Ma Gangā. Men da samfundet begyndte at behandle floden som var den kun en flod, blev Ganges forurennet” (Tomalin 2024).

I denne sammenhæng skal det nævnes at Ganges-floden ikke kun er vigtig under Kumbh Mela. Den er en livline for 400 millioner mennesker, der bor og arbejder langs den. Floden løber gennem 100 byer med en befolkning på over 100.000 indbyggere og 97 byer med en befolkning på mellem 50.000 og 100.000 indbyggere, hvorfra der pumpes omkring tre milliarder liter spildevand ud hver dag – kun en brøkdel af dette renses, før det når floden, ifølge Verdensbanken. Tre fjerdedele af al det spildevand, der genereres i de nordlige sletter, forbliver fuldstændig ubehandlet, før det udledes til Ganges og dets bifloder. Og selv der, hvor der er stillet effektive spildevandsrensningsanlæg til rådighed,

fungerer mere end halvdelen enten slet ikke eller fungerer ikke effektivt. En gennemgang i 2022 viste, at kun 37 % af de 72.368 millioner liter dagligt produceret spildevand renses (Breitenmoser et al. 2022).

Ud over under Kumbh Mela festivalen er det anslået, at over 70 millioner årligt tager på pilgrimsrejse til Ganges for at tage et *snān*, men også for at ofre til den. Det er også særligt åndeligt rensende at blive kremeret ved flodens bredder og at lade asken blive ofret i floden. Det mest populære sted er ved byen Varanasi, hvor det er estimeret, at der finder omkring 40.000 kremeringer sted om året. Og fordi mange familier ikke har råd til de høje omkostninger ved tilstrækkeligt mængder kremeringstræ, er det ikke kun aske, men også halvbrændte lig, hvilket øger forureningen i floden (Wohl 2012).

Det er altså et kæmpe skisma, politikere og miljøforkæmpere står i. På den ene side er en rensning af Ganges-floden helt nødvendig for alle dem, som lever ved og af Ganges-floden til daglig, men så sandelig også for at floden som magnet for religiøs og spirituel aktivitet kan bevares. Her synes fortolkningen af Ganges som en manifestation af gudinden Gangā at være et centralt omdrejningspunkt. Mens visse *pandits* (præstegrupper),³ som blandt andet støttes af hindukonservative politiske grupper såsom Vishwa Hindu Parishad mener, at Ganges aldrig kan blive uren, så er der andre grupper, som mener, at enhver forureningskilde til floden kan anses som et forurenende og urent offer til gudinden.

Det argument benytter blandt andet en stærk miljøaktivistisk bevægelse kaldet "Save Ganga Movement" (se <https://savegangamovement.org/>) sig af i deres kamp for at få Ganges-floden rensat. Bevægelsen er et konglomerat af flere forskellige grupper, som alle ser Mahātma Gandhi (1869–1948), hans virkemidler og ikke mindst hans ikke-voldsprincipper (*ahimsā*) som omdrejningspunktet for den måde, de ønsker handling på. De anser for eksempel forureningen af Ganges-floden som en indirekte måde at udøve vold på over for gudinden Gangā. Et argument, som man ikke vil være enige i det konservative Vishwa Hindu Parishad parti, som mener, at Gangā er en modergudinde og derfor ikke har brug for menneskerettigheder. Hendes kræfter som *Tarini* ("den som befrier") eller fjerner af dårlig karma er langt mere almægtige (Alley 2000, 359).

Det betyder ikke, at Save Ganga bevægelsen ikke forsøger at gøre deres stemme tydelig i debatten. Det gælder lige fra religiøse lærde (*śvāmīs* og *ācāryas*), der med Gandhi som ideal har fastet for at ændre på tingenes tilstand, og ikke mindst for at få politikere såvel som lægfolks opmærksomhed rettet imod det kæmpe problem både kulturelt, religiøst og socialt, som Indien står overfor med Ganges-flodens øgede forurening. Som den indiske spirituelle leder Swami Chidanand Saraswati udtrykte det i forbindelse med et politisk møde, som blev afholdt i januar 2025 lige inden Mahā Kumbh Mela:

Hvis der ikke er vand i floderne, er der ingen Kumbh. Vi betragter det ikke som vand, vi betragter det som nektar... Hvis vi ikke alle gør en indsats for at beskytte den, så vil den næste (Kumbh Mela) være på sand. (Iyer og Regan 2025).

Flere af Save Ganga bevægelsens medlemmer er kendt for meget bogstaveligt at gå i Gandhis fodspor og at bruge faste til at få opmærksomhed på forureningsproblemet af Ganges-floden. Særligt kendt blev Swami Nigamananda Saraswati, som i 2011 fastede sig ihjel. Han døde efter 111 dage, hvor han kun drak vand og spiste honning. Han prote-

³ Alley 2000 henviser til nogle *pandits*, som hun har talt med ved Daśāśvamedha Ghat i Varanasi, men også de såkaldte *śaṅkarācāryas* (religiøse lærde som støtter læren fra Śaṅkara).

stereede særligt imod den store forurening som minedriften ved et flodleje nær Bhogpur og Bishanpur ghats afstedkom. Efter hans død overtog en anden Swami Shivananda fasten, og efter at han havde fastet i elleve dage, den 5. december 2011 udstedte regeringen i Uttarakhand en ordre om at forbyde minedrift i flodlejet (Slater 2018).

Save Ganga bevægelsen henviser også til hinduistiske helligtekster som argumenter for deres virke, men bruger særligt Gandhi som idealet eller inspirationskilden, da han som person var brobygger imellem et religiøst, politisk og socialt verdenssyn. De henviser derfor også til Gandhis yndlingsskrift Bhagavad Gītāen. Ikke mindst kapitel 10, hvor guden Krishna refererer til moder Gangā.

Af mindre, men måske meget væsentlige tiltag, er de efterhånden flere og flere økoaktivistiske grupper, som forsøger at ændre på offerpraksissen i forbindelse med dyrkelsen af Ganges-floden. Det gælder lige fra valget af, hvad der ofres til floden, og hvordan det produceres. Her er der særligt fokus på bæredygtighed og naturlig forgængelighed. Et godt eksempel er de mange meget store statuer (*mūrtis*), som ofres i floden i forbindelse med dyrkelsen af guden Ganesh under Ganesha Chaturthi,⁴ og hvor økoaktivister på hver deres måde forsøger at overbevise de troende om, at små bæredygtige Ganesh-figurer lavet af naturlige forekomster såsom ler, blade og grene er nøjagtigt eller måske mere fortjenstfulde at ofre end de flere meter store dekorerede statuer, som man ellers plejer at kaste i vandet (Koning 2023). På den måde bliver både den rituelle offerhandling og sikringen af, at flodens vand ikke forurennes, tilgodeset. Eller for at vende tilbage til den tidligere skelnen, så bliver både *śuddhā/śuddha* (åndelig renhed) og *śvacchā/śvaccha* (verdslig renhed) dermed sikret. Det kræver blot, at lægfolk og politikere bliver overbevist om det.

Guru Amṛtānandamayīs appel til verdenssamfundet

I gamle dage var der ikke noget specifikt behov for miljøbevarelse, fordi beskyttelse af naturen var en del af tilbedelsen af Gud og selve livet. Mere end at huske 'Gud', plejede folk at elske og tjene naturen og samfundet. De så Skaberen gennem skabelsen. De elskede, tilbad og beskyttede naturen som Guds synlige form. Vi bør forsøge at genoplive denne holdning. At tage beslutninger om at genbruge, samle sammen, plante træer, deltage i at bevare naturen ren og så videre... Der er mange af sådanne små bidrag, vi kan give, og de har bestemt alle deres indflydelse.⁵

Dette citat stammer fra en af Ammas hjemmesider, hvor hun fremstiller, hvad hun kalder fem nøgleelementer for det meningsfulde liv. Som det fremgår, så bruger Amma samme argumentationskneb som Narendra Modi ved at henvise til en tidligere guldalder, hvor mennesker levede ansvarsfuldt over for naturen alias Gud, hvad der både kan tolkes monistisk, holistisk og bygger på en panteistisk ontologi, som i en øko-optik på engelsk også kan kaldes en *biodivinty* (Tomalin 2009). Derudover henviser Amma ikke specifikt til en særlig religiøs tradition som for eksempel den hinduistiske, men til en fælles menneskelig guldalder ”i gamle dage”, hvor mennesket ikke levede af, men med naturen. Desuden taler hun også ind i en moderne sammenhæng, idet hun også lægger vægt på

⁴ Se for eksempel de seks gode råd på en blog på Ecosoulhome.in 2024.

⁵ Se Amma.org, ”Five Keys to a Meaningful Life”.

vores fælles forpligtelse over for naturen, hvor også enkeltmenneskets egne tiltag kan hjælpe. Det vil sige at det ikke kun er et storpolitisk problem.

Det næste citat er et eksempel af flere (se også de indledende citater i artiklen), hvor hun sammenligner jorden med vores fælles ”Mor”:

”Naturen er vores første mor”, siger Amma. ”Hun nærer os gennem hele vores liv. Vores fødemor tillader os måske at sidde på hendes skød i et par år, men Moder Natur bærer tålmodigt vores vægt hele livet. Ligesom et barn er forpligtet over for sin fødemoder, bør vi alle føle en forpligtelse og ansvar over for Moder Natur. Hvis vi glemmer dette ansvar, er det lig med at glemme vores eget jeg. Hvis vi glemmer naturen, vil vi ophøre med at eksistere, for at gøre det er at gå mod døden.” (Apritapuri.org, ”Earth, The Mother of all Mothers”)

Begge citater giver gode eksempler på, hvordan Amma agerer som en nutidig global guru, hvor hun ved at benytte mere generelle og fælles referencer som ”i gamle dage” og til en ”Mor”-metafor taler til alle i verden. Hun ønsker altså at anspore til et fælles globalt fodslag, hvor man sammentænker et individniveau, med et lokalt, nationalt og også et globalt, da alle niveauer hænger sammen i en holistisk ontologi. Denne sammenhæng imellem enkeltindividets gode og ansvarsfulde adfærd og resten af verden kommer også til udtryk i hendes brug af træet som billede, hvor det samtidig er en reference til hendes ”plant et træ”-kampagne, men også til hendes andre missioner om at skabe lighed og fred i verden:

Må vores livs træ stå fast i kærlighedens jord,
Må gode gerninger være træets blade,
Må venlige ord forme dets blomster,
og må fred være dets frugt.⁶

Det betyder dog ikke, at hun ikke bruger sin egen hinduistiske tradition som bagvedliggende reference, men i de fleste tilfælde der, hvor den kan passe til hendes globale budskab om at redde vores fælles jord. Det kommer særligt til udtryk i hendes reference til ”Moder jord” som en gudinde og som dynamisk kvindelig Śakti-energi, man skal ære, men også frygte. Gudinden også kaldet Devī kan nemlig både give og straffe. Hun er en kraftfuld magt, der på den ene side er involveret i verden, men som også står over den og kan ændre forholdene positivt, hvis menneskene i den efterlever de etiske og moralske krav (dharma), som kræves af dem. Det kan i denne artikels sammenhæng være at tage vare på naturen og ikke at misbruge den (Fibiger 2012; O’Flaherty 1980).⁷ Det minder Amma sine tilhørere om i en tale, hun holdt i byen Nagercoil i Tamil Nadu den 11. februar 2025 i forbindelse med en rundrejse kaldet *Bharata Yatra* i Indien:

Vi har forvekslet Moder Naturs medfølelse og tålmodighed med svagheder. Vi har glemt, at naturen er en stærk kraft – lige så i stand til gengældelse som forløsning. Lad os derfor lære at bøje vores hoveder i ydmyghed for naturen. Lad os behandle naturen med kærlighed og respekt.

⁶ En af Ammas centrale citater. Oversat til dansk og citeret på bagsiden af en pamflet produceret af Amma Danmark gruppen, som blev uddelt ved Ammas besøg i Danmark i 2018 og 2019.

⁷ O’Flaherty skelner imellem *Goddess of breast* og *Goddess of tooth*, hvilket henviser til at en og samme gudinde både kan skabe for eksempel sygdom, men også være den som sørger for dens bekæmpelse. Tilsvarende kan hun både være baggrund for naturens og klimaets ubalancer, men også være hende der bekæmper den igen.

Hvilket blev uddybet med følgende reprimande:

Menneskeheden har plaget Moder Natur i generationer. Hele denne tid har hun tålmodigt tilgivet os og fortsætter med at udøse sin medfølelse og kærlighed over os. Men det vil ikke fortsætte meget længere. (Amritapuri.org 2025)

En særlig markering af Ammas stærke engagement i verdens tilstand, men også at hun har global bevågenhed, så man på hendes 70-års fødselsdag, som blev fejret lidt forskudt den 3. oktober 2023.⁸ Ifølge Amma-organisationens hjemmeside var der tilhængere, som kom fra 69 forskellige lande i verden, samt fra 28 delstater i Indien.⁹ De kom alle til Amritapuri i Kerala, hvor Amma er født og derfor har sin hoved-ashram. De havde hver især taget lidt jord med fra deres hjemland eller hjemegn, som de i fællesskab ofrede til Moder jord, som Amma også selv menes at være i direkte tilknytning til som en repræsentation eller inkarnation af den altomfattende Devī eller Śakti-energi. De kalder derfor også Amma for Jagadambā, ”Universets Moder”, som ellers oftest er et epitete for gudinder som Durgā og Umā.

Ideen med ofringen af jord fra hele verden på et og samme sted handlede om enhed og en fælles forpligtelse på den fælles jord alias en Moder gudinde. Og for at ”forsegle” denne enhedsidé og forpligtelse, så plantede Amma et sandeltræ i den fælles jordblanding, som særligt udvalgte tilhængere fra de repræsenterede lande og delstater derefter vandede. Og som der stod på Amma-organisationens hjemmeside, så:

vil dette unge træ blive næret af den fælles kærlighed og hengivenhed, som alle Amma-hengivne i verden har til hende og til Moder jord. Og det er nu sat til at blomstre i Amritapuri. (Amritapuri.org 2023)

Dette ritual ligger ikke kun i tråd med den tillagte symbolik træet har i hele Ammas holistiske og panteistiske ontologi, men også med en særlig gren af Amma-organisationen kaldet GreenFriends, som blev grundlagt i 2001, og som har særlig fokus på, hvordan man kan leve et bæredygtigt liv. GreenFriends, som nu har filialer i femten forskellige lande, er også blevet en del af Forenede Nationers særlige kampagne ”Plant en milliard træer”. Ifølge GreenFriends hjemmeside har organisationen indtil nu fået plantet over en million træer rundt omkring i verden, hvor man udover at blive præsenteret for alle GreenFriends projekter mødes med følgende Amma citat: ”Livet når sin fylde når menneskeheden og naturen arbejder sammen, hånd i hånd og i harmoni. Når mennesker lever i harmoni med naturens love, bliver livet en smuk sang” (Amma.org, ”GreenFriends”).

Konklusion

Hensigten med de to overordnede eksempler, som er blevet præsenteret i nærværende artikel, har været at vise spændvidden af traditionsrefererende og traditionsunderstøttende argumenter, som bruges i en hinduistisk kontekst. Her bliver det forhåbentlig tydeligt, at målet fremmer midlet, hvor det, som vælges ud fra den hinduistiske tradition og ikke mindst måden det udlægges på, skal understøtte en på forhånd given politisk eller/og

⁸ Amma blev født den 27. september 1953 med navnet Sudhamani Idamannel.

⁹ Organisationen omkring Amma kaldes ”The Mātā Amṛtānandamayī and Mission Trust (MAM)”, men også kendt under navnet Embracing the World.

religiøs agenda. Det gælder også, når den er klima-aktivistisk eller klimafor nægtende eller lidt af begge dele. Her spiller det også ind, om tilgangen primært argumenterer på basis af en lokal, national eller global sammenhæng.

Hinduismens særlige holistiske og panteistiske ontologi understreges i de udvalgte eksempler, og her er det jo interessant, hvordan forståelsen af naturen som en manifestation af eller iboende Śakti alias en gudinde kan tillægges forskellig værdi og begrunde forskellige måder at behandle naturen på. Her er den symbolske og konceptuelle dissonans særligt i spil. Det gælder for eksempel forståelsen af forholdet imellem verdslig og spirituel renhed, sådan som det blev fremstillet i kampen om Ganges-floden.

Mens Narendra Modi og hans hindunationalistiske støtter primært fokuserer på, hvordan nationale indiske klimaproblemstillinger bør håndteres (mange klimaaktivister mener slet ikke dette er ambitiøst nok), så har Amma, som en global guru, et internationalt sigte. Hun benytter sig også af en særlig hinduistisk begrundet ontologi, men formet på en sådan måde, at den også har klangbund i en moderne global sammenhæng med tilhængere fra hele verden. Her bliver ækvivaleringen af jorden med en Moder, som alle i hele verden på en eller anden måde kan genkende, et yndet billede, men denne ækvivalering bliver samtidigt understøttet af en hinduistisk monistisk holistisk ontologi, hvorved hinduismens udlægning af verden bliver udgangspunktet. Det samme gælder Ammas holistiske forståelse af enkeltmennesket, naturen og verden.

Hvad begge eksempler har til fælles er, at de trækker på den hinduistiske tradition som en legitimeringsstrategi og som et argumentationsmæssigt reservoir, men hvor brugen af den hinduistiske tradition trækker i hver deres retning. Det gælder ikke så meget i forståelsen af, at vi står overfor store klimamæssige udfordringer, men mere hvordan de kan og bør håndteres.

Referencer

- Alley, Kelly D. 2000. "Separate Domains: Hinduism, Politics and Environmental Pollution." I *Hinduism and Ecology: The Intersection of Earth, Sky and Water*, red. Christopher Key Chapple og Mary Evelyn Tucker. Harvard University Press.
- Alley, Kelly D. 2019. "River Goddesses, Personhood and Rights of Nature: Implications for Spiritual Ecology." *Religions* 10 (9): 502. <https://doi.org/10.3390/rel10090502>.
- Amma.org. u.d. "Caring for Nature." Tilgået 9. marts 2025. <https://amma.org/spiritual-practices/caring-for-nature/>.
- Amma.org. u.d. "Five Keys to a Meaningful Life." Tilgået 9. marts 2025. <https://amma.org/wisdom/wisdom-five-keys/>.
- Amma.org. u.d. "GreenFriends." Tilgået 16. marts 2025. <https://amma.org/groups-centres/greenfriends/>.
- Amritapuri.org. u.d. "The Mother of all Mothers." Tilgået 9. marts 2025. <https://www.amritapuri.org/80329/20earth.aum>.
- Amritapuri.org. 2023. "An offering to Mother Earth." Tilgået 9. marts 2025. <https://www.amritapuri.org/84070/23soil.aum>.
- Amritapuri.org. 2025. "Be in harmony with Nature; Nature's patience is not weakness." Tilgået 8. marts 2025. <https://www.amritapuri.org/86218/25nagercoil.aum>.
- Breitenmoser, Lena, Gabriela Cuadrado Quesada, Anshuman N, Nitin Bassi, Nathaniel Bhakupar Dkhar, Mayuri Phukan, Saurabh Kumar, Andraju Naga Babu, Anjin Kierstein, Paul Campling, Christine Maria Hooijmans. 2022. "Perceived drivers and barriers in the governance of

- wastewater treatment and reuse in India: Insights from a two-round Delphi study.” *Resources, Conservation and Recycling* 182. doi:10.1016/j.resconrec.2022.106285.
- Eck, Diana L. 2012. *India: A Sacred Geography*. Harmony Books.
- Ecosoulhome.in. 2024. “Green Ganesha Chaturthi: Top 6 tips to make eco-friendly Ganesha Chaturthi.” Tilgæt 13. marts 2025. https://ecosoulhome.in/blogs/sustainable-living/green-ganesha-chaturthi-top-6-tips-to-make-eco-friendly-ganesha-chaturthi?srsId=AfmBOoqncayjV_sfXKc7-Ex13fL_HEDz-iKdBAxg8fCxJrvd_GyXH3g8.
- Fibiger, Marianne Q. 2012. “Wilderness as a Necessary Feature in Hindu Religion.” *Religion and Society* 55: 131–156. <https://doi.org/10.1515/9781614511724.131>.
- Fibiger, Marianne Q. 2015. “‘Westernization’ of the West: Kumbh Mela as a Pilgrimage Place for Spiritual Seekers from the West.” *Bulletin for the Study of Religion* 44 (2): 15–21. <https://doi.org/10.1558/bsor.v44i2.26351>.
- Fibiger, Marianne Q. 2017. “Śrī Mātā Amṛtānandamayī Devī: The Global Worship of an Indian Female Guru.” I *Eastspirit: Transnational Spirituality and Religious Circulation in East and West*, red. Jørn Borup og Marianne Fibiger. Brill.
- Glücklich, Ariel. 2008. *The Strides of Vishnu: Hindu Culture in Historical Perspective*. Oxford University Press.
- Iyer, Aishwarya S. og Helen Regan. 2025. “You need a bath after the bath’: World’s largest religious gathering wraps up after 600 million devotees take holy dip.” *CNN*, 27. februar. <https://edition.cnn.com/2025/02/25/india/maha-kumbh-mela-water-quality-intl-hnk-dst>. Tilgæt 25. september 2025.
- Koning, Deborah De. 2023. “Green Ganesha Chaturthi: The Ritualising and Materialising of a Green Hindu Identity and the Emerging of an Alternative Representation of Ganesha.” *Religions* 14 (1): 22. <https://doi.org/10.3390/rel14010022>.
- Maclean, Kama. 2009. “Seeing, Being Seen, and Not Being Seen: Pilgrimage, Tourism, and Layers of Looking at the Kumbh Mela.” *CrossCurrents* 59 (3): 319–341. <https://doi.org/10.1111/j.1939-3881.2009.00082.x>.
- O’Flaherty, Wendy Doniger. 1980. *Women, Androgynes and Other Mythical Beasts*. University of Chicago Press.
- Pmindia.gov.in. u.d. “Namami Gange.” Tilgæt 11. marts 2025. https://www.pmindia.gov.in/en/government_tr_rec/namami-gange/.
- Slater, Joanna. 2018. “Environmental activist fasts to death over fate of India’s Ganges River.” *The Washington Post*, 12. Oktober. Tilgæt 10. marts 2025. <https://www.washingtonpost.com/world/2018/10/12/indian-environmental-activist-fasts-death-over-fate-indias-ganges-river/>.
- Tomalin, Emma. 2009. *Biodivinity and Biodiversity: The Limits to Religious Environmentalism*. Ashgate.
- Tomalin, Emma. 2024. “Religion, Ecology and Hindu Nationalism in India.” *Religion and Development* 3 (2): 463–482. <https://doi.org/10.30965/27507955-20230032>.
- Wikipedia.org. 2025. “2025 Prayag Maha Kumbh Mela.” Tilgæt 20. marts 2025. https://en.wikipedia.org/wiki/2025_Prayag_Maha_Kumbh_Mela.
- Wohl, Ellen E. 2012. *A World of Rivers: Environmental Change on Ten of the World’s Great Rivers*. University of Chicago Press.